

**LÂMÎ'Î ÇELEBİ, SALÂMÂN VE ABSÂL, HAZ. ERDOĞAN ULUDAĞ, BÜYÜYEN AY
YAYINLARI, İSTANBUL 2013**

Yusuf BABÜR*

Bugünlerde yayın dünyamızda neşredilmiş binlerce yeni eser, kitapçı vitrinlerini süslemektedir. Bazı kitaplar, geçen yıl yayımlanmış olmasına rağmen, malesef olması gereken yerde değil. Dikkatlerden kaçmış ve maalesef bunların dikkate değer olan birçoğu henüz okuyucuyla buluşmadan kitapçı ve kütüphanelerin tozlu raflarında yerini almış oluyor. Hak ettiği değere kavuşamayan, büyük bir emek ve sabrın ürünü olan, kılı kırk yarararak hazırlanan ve millî kültürümüze hizmet eden önemli bir kitap, masamın üzerinde duruyor. Okuyup üzerinde kısa notlar aldığım bu çalışma, biz genç okuyucuları klasik edebiyatla tanıştırmakta ve onun bugün için esrarengiz sayılabilecek dünyasına götürmektedir. Lâmi'î Çelebi'nin, *Salâmân ve Absâl* adlı önemli eseri geçen yıl Erdoğan Uludağ tarafından neşredilerek günümüz okuyucusuna sunuldu.¹

Bilindiği üzere edebiyatımızda aşk hikâyelerinin sayısı hayli fazladır. Pek çoğunun kaynağı ise çok eski olup İslam kültür dünyasının ortak malıdır. Bu tür konular, birçok şair tarafından kendi edebiyatlarında, kendi millî değerleri de katılarak ele alınıp işlenmiştir. Klasik edebiyat geleneğine bağlı olarak mesnevi yazan pek çok şair, klişe hâline gelmiş bu konuları ele almıştır. Klasik edebiyatın tekâmülüne bağlı olarak, konular aynı olsa da telif niteliğinde önemli eserler ortaya konmuştur.

Yine bir aşk hikâyesi altında felsefi ve ilahi bir bakış açısıyla olayları işleyen '*Salâmân ve Absâl*' bazı kaynaklarda Yunan menşeli olarak geçer. Birtakım kaynaklar ise hikâyenin kaynağının Tevrat'taki 'Salâmân ve Absâlûm' kıssası olduğunu bildirir. Ancak genel inanış, hikâyenin Yunan menşeli olduğudur. Bilindiği kadarıyla hikâye Yunan kaynaklarından Arapçaya Hunayn b. İshâk tarafından tercüme edilmiş ve sonrasında da Doğu edebiyatlarında tanınmaya başlanmıştır.

İbn Sînâ ve Nâsirüddin Tûsî gibi Fars âlim ve edebiyatçıların ileri gelen temsilcileri, bu hikâyeye İslami bir hüviyet kazandırarak yeniden ele almışlardır. Fars edebiyatında bu konu daha sonra Mollâ Câmî tarafından ele alınmıştır. Eser, Câmî'nin *Heft Evreng* olarak bilinen

* Arş. Gör., Erzincan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, yusuf_babur@hotmail.com

¹ Lâmi'î Çelebi, *Salâmân ve Absâl*, haz. Erdoğan Uludağ, Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul 2013, 540 s.

mesnevilerinin hacimce en küçüğüdür. Nüvîdî-yi Şîrâzî bu konuyu müstakil bir mesnevi olarak ele alan ikinci kişidir. Dikkat çeken hususlardan biri, bu hikâyenin Doğu edebiyatlarında ‘Leylâ ile Mecnûn’ ‘Hüsrev ile Şîrîn’ yahut ‘Yûsuf ile Züleyhâ’ gibi aşk hikâyeleri kadar rağbet görmemesidir. Muhtemeldir ki hikâyedeki kahramanların aralarındaki aşk ilişkilerinin Doğu kültürüne uygun şekilde cereyan etmemesi bunun temel sebebidir.²

Türk edebiyatında ise; XV. yüzyılın sonlarında doğan ve asıl şöhretine XVI. yüzyılda kavuşan Lâmi‘î Çelebi (Mahmûd b. Osmân) edebiyatımızda, ‘Salaman ve Absal’ konusunu ele alan tek kişidir. Lâmi‘î Çelebi, Mollâ Câmî’nin aynı isimli eserini Farsçadan tercüme etmiştir. Lâmi‘î Çelebi, gerekli yerlere eklemeler yaparak ve eseri genişleterek bir nevi telif-tercüme eser kaleme almıştır. Lâmi‘î Çelebi, Molla Cami’nin birçok eserini telif-tercüme şeklinde Türkçeye aktardığı için Osmanlı şairleri arasında ve sonraki dönemlerde *Cami-i Rûm* olarak anılmıştır.

Lâmi‘î Çelebi’nin *Salâmân ve Absâl* adlı mesnevisi, Yrd. Doç. Dr. Erdoğan Uludağ³’ın ilmî tetkikleri sonucu akademi ve edebiyat çevrelerine, detaylı bir araştırmayı yansıtan kitap çalışması olarak sunuldu. Yeni bir yayınevi olan Büyüyen Ay’dan çıkan bu değerli ilmî çalışma üç yazma nüshadan (*A. 736/1 kayıt numaralı Ankara Millî Kütüphane nüshası, TY 3088 kayıt numaralı İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi nüshası ve Ms. 77 kayıt numaralı Manchester nüshası*) yararlanılarak oluşturulmuş. Sade fakat dikkat çekici bir dış kapak tasarımıyla bizi karşılayan bu kitap, 540 sayfadan oluşuyor. En arkasında ise yayınevini çıkardığı kitapların reklamlarını içeren dört sayfa daha mevcuttur. İkinci sayfada *Salâmân ve Absâl*’ın müellifi Lami‘î Çelebi ve eser üzerinde bilimsel çalışma yapmış olan Erdoğan Uludağ hakkında kısa biyografik bilgi veriliyor. İçindekiler, Kısaltmalar ve Ön Söz başlıklarıyla devam eden kitap “*İnceleme, Salâman ve Absâl’in Nesre Çevirisi ve Karşılaştırmalı Metin*” olarak üç ana bölümden oluşuyor.

İnceleme kısmı iki bölümden oluşuyor ve bu kısımdaki bilgiler edebî açıdan önemlidir. İnceleme kısmının ilk bölümü, edebiyatımızda pek bilinmeyen ve işlenmemiş bir konu olan Salâmân ve Absâl hakkında oldukça geniş kapsamlı bilgi sunuyor. Hikâyenin menşei, Yunan edebiyatında ve Doğu edebiyatlarında (Arap ve Fars) hikâyenin nasıl ele alındığı ve ne gibi farklılıklarının olduğu, detaylı ve anlaşılır şekilde okuyucuya sunuluyor. Varyantlar ve rivayetler verilerek Lâmi‘î Çelebi’nin eserinin içeriği ve diğer varyantlar kısaca karşılaştırılıyor.

² Daha geniş bilgi için bk. Lâmi ‘î Çelebi *age*.

³ Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü öğretim üyesi

İnceleme kısmının ikinci bölümünde ise Lâmi'î Çelebi'nin *Salâmân ve Absâl* mesnevisinin şekil ve muhteva özellikleri ayrıntılı şekilde ele alınmış. *Üslup, nazım şekilleri, ıktibaslar ve edebî sanatlar* gibi unsurlar örneklendirildikten sonra; hikâye, kısaca özetlenerek *konu, zaman, mekân, şahıs kadrosu ve anlatım teknikleri* açısından dikkatlere sunulmuş. Klasik Türk Edebiyatı çalışmalarından ziyade Halk Edebiyatı ve Yeni Türk Edebiyatı çalışmalarında rastladığımız metin inceleme unsurları bu kitapta oldukça başarılı şekilde kullanılmış. Bu bölüm hazırlanırken mesnevi kahramanlarının fiziki ve ruhsal portreleri aktarılmış, olağanüstü olaylar örneklendirilerek açıklanmış. Daha çok modern roman incelemelerinde karşımıza çıkan anlatım teknikleri (*Anlatma ve Gösterme Tekniđi, Tasvir, Geriye Dönüş Tekniđi, İç Çözümleme, Montaj Tekniđi, Özetleme Tekniđi, İç Monolog*) örneklendirilmiş. 123. sayfada sona eren bu kısım okuyucuya oldukça farklı ve güzel bir Klasik Edebiyat incelemesi örneği sunmuş.

Kitabın ikinci bölümü 127-336. arası sayfaları kapsamaktadır. Bu bölümde beyitlerinin nesir olarak günümüz Türkçesine aktarımı yapılmış. Klasik Türk Edebiyatı çalışmalarının çoğunda görülmeyen 'günümüz Türkçesine çeviri' hususiyeti, bu eserde okuyucuya sunulmuş. Günümüzde yapılan pek çok ilmî çalışma, Arap harfleriyle kaleme alınmış eserlerin Latin harflerine aktarılmasından ibaretken bu kitapta beyitler sadeleştirilerek nesir hâlinde verilmekle kalınmamış; metnin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacak mazmunlar, mitolojik kahramanlar ve özel isimler dipnotlarla yeterince açıklanmıştır. Dipnotların okuyucuya büyük kolaylık sağlaması ve ilmî bilgiler vermesi, önemli bir artı olarak kabul edilmelidir.

Kitabın 339-526 arasındaki sayfaları ise tenkitli metnin transkripsiyonlu şekilde verildiği üçüncü kısmı oluşturuyor. Bu kısımda yer alan Salâmân ve Absâl mesnevisinin özeti kısaca şöyledir:

Eski zamanlarda Yunan ülkesinde taç ve kudret sahibi bir padişah vardır. Padişahın yanında ona yardımcı olan bilge bir Hakîm bulunur. Ancak padişaha halef olacak bir evladı yoktur. Bu derdini hakîm'e açar. Hakîm ise kadınları yerer ve sihir yardımıyla kadın olmaksızın padişahın bir oğlunun olmasını sağlar. Doğan bu çocuğa Salâmân adı verilir ve on sekiz yaşında Absâl isminde genç bir sütanne tutulur. Salâmân büyür ve yakışıklı bir delikanlı olur. Absâl ise büyütüp emzirdiği Salâmân'a âşık olur ve onu da kendine âşık eder. Bir müddet sonra Salâmân ve Absâl birlikte olmaya başlarlar; ancak padişah durumu öğrenir ve oğlundan Absâl'dan vazgeçmesini ister. Salâmân ise aşkından vazgeçmeyerek Absâl'la birlikte memleketten kaçar.

Uzun ve zorlu bir yolculuktan sonra cennet gibi bir adaya varırlar ve orada yaşamaya başlarlar. Padişah, oğlunun firarına üzülür. Sihirli aynasıyla onların nerede olduklarını ve hallerini görerek bu duruma hem üzülür hem hiddetlenir. Sihir yardımıyla Salâmân'ın erkekliğini elinden alan padişah, onun Absâl'la birlikte olmasını engeller. Olayın farkına varan Salâmân pişman olup dua eder ve af dilemek için Absâl'la birlikte yola çıkar. Dönüş yolunda yemyeşil bir adaya vardıklarında konaklamak isteyen çift, adada yaşayan ve insan yiyen devlerin saldırısına uğrar. Takatsiz kalan ve yaralanan Salâmân, Allah'a dua eder ve Hızır yardımı gelerek çifti kurtarır.

Padişah, oğlunun dönüşüne çok sevinir ve Absâl'dan vazgeçmesi halinde ülkenin yönetimini kendisine bırakacağını bildirir. Bunu kabul etmeyen Salâmân, çöle kaçar ve büyük bir ateş yakarak sevgilisi Absâl ile birlikte ateşe atlar. Absâl yanıp kül olur; ancak Salâmân, babasının himmetiyle kurtulur. Absâl'in ölümü onu daha da hırçınlaştırır. Hakîm ise Salâmân'ı çağırır ve söylediklerini eksiksiz yapması durumunda Absâl'a kavuşabileceğini söyler. Hakîm'in asıl niyeti ise Salâmân'a Absâl'ı unutturmak ve onu ebedî güzellik timsali Zühre'ye âşık etmektir. Türlü dua ve tedbirlerle Hakîm muvaffak olur ve Salâmân, Absâl'ı unutarak Zühre'ye âşık olur. Sonrasında ise padişah, ülkeyi oğlu Salâmân'a bırakır ve ona çeşitli nasihatlerde bulunur. Son olarak yazar hikâyenin ne anlattığını açıklar ve eser sona erer. Lâmi'î Çelebi'nin kendi ifadeleriyle: Yunan padişahı; akl-ı küllü, Salâmân; insan ruhunu, Absâl; şehvete tapan bedeni, Hakîm; akl-ı küll'ün feyzini, Zühre; yüce olgunlukların nurunu temsil eder.

Hemen ardından ise 120 civarında kaynağın kullanıldığını gösteren zengin bir bibliyografya mevcut. Çeviri metin için oldukça geniş bir kaynak listesi. Kitabın yazarının bibliyografyada verdiği eserlerin sayfa sayılarını yazması, araştırmacının bibliyografyada verdiği kaynakları yakından görüp incelediğini ve bunları kullandığını gösteriyor. Bu da dikkatlerden kaçmaması gereken bir husustur. Eserin sonunda ise alfabetik bir dizin yer alıyor. Birçok çalışmada bir eksiklik olarak dikkat çeken dizin çalışması, bu eserde hazırlanarak akademik çalışma yapanların kullanımına sunulmuş.

Kitabın çeşitli yerlerinde rastlanan ufak tefek yazım yanlışları, ikinci baskıda düzeltildiği takdirde kitap daha da eksiksiz olacaktır. Bunun yanında, bir eksiklik olmasa da, eserin nesre çevirisi ve karşılaştırmalı metin aynı sayfanın iki yüzünde verilmesi, eseri okuyucu için çok daha kullanışlı hâle getirebilir.

Klasik Türk Edebiyatı alanındaki bu teferruatlı çalışmasından dolayı Yrd. Doç. Dr. Erdoğan Uludağ'ı tebrik ediyor ve kendisinden buna benzer yeni çalışmalarla akademisyeleri ve okuyucuları buluşturmasını bekliyoruz.